

ANTIFONARIU

Studiu introductiv și editarea antifoanelor:
ierom. Petru Pruteanu

Colegiul Ortodox „Noul Studion”
© www.teologie.net, 2020

ANTIFOANELE LITURGHIEI. ISTORIE ȘI PREMIZE PENTRU UN NOU ANTIFONARIU

© Ierom. Petru Pruteanu

Ce sunt antifoanele

Noțiunea de antifon (gr. *ἀντίφωνον* de la *ἀντίφωνος*; lat. *antiphona*) este cunoscută în cultul creștin (nu doar ortodox) ca o formă de cântare alternativă, la două strane, a unor stihuri din psalmi, cu un refren repetat după fiecare stih.¹ Uneori, dacă refrenul este mai lung, acesta se cântă integral doar la început și la sfârșit, iar la mijlocul antifonului se repetă doar sfârșitul refrenului.² În anumite cazuri, la sfârșitul antifonului (după „Și acum...”) se cântă un adaos numit *perissí* (περισσή), diferit de refrenul anterior.

Vechiul cult de la Constantinopol, cunoscut în izvoarele din sec. X-XII cu numele de „ekklesiastis”³, iar mai târziu numit „asmatike akolouthia”⁴, avea împărțită întreaga Psaltire în 76 de antifoane⁵, la care se adăugau și alte 14-15 antifoane din alte cântări biblice⁶. La slujbele zilnice ale Marii Biserici, la Vecernie și Utrenie, se cântau câte opt antifoane, dintre care primul și ultimul erau fixe, iar celelalte șase – schimbătoare⁷. La marile sărbători, antifoanele putea fi reduse până la trei, așa cum se puneau și la slujbele intermediare: Pannyhis, Miezonoptica, Ceasuri sau Tritoekti,⁸ dar și la Liturghie.

Până în sec. V-VI, începutul propriu-zis al Liturghiei îl reprezenta salutul „Pace tuturor!” dinaintea lecturilor biblice, pe care episcopul (iar în lipsa lui – preotul) îl rostea de la „locul înalt” (*synthronon*).⁹ Abia odată cu rezidirea Catedralei Sf. Sofia de către Justinian (532-537) liturghia bizantină începe să capete un fast propriu, diferit de cel al regiunilor de proveniență (Antiohia și Capadocia), introducând

¹ Urme ale acestui mod de interpretare avem la cântările biblice inserate între Paremiile din Sâmbăta Mare, de la Nașterea Domnului și de la Bobotează, dar și la cântarea „Cu noi este Dumnezeu...” de la Pavcernița Mare. Vezi și J. Mateos, *Celebrarea Cuvântului*, p. 13.

² După cum ne relatează Socrate Scolasticul (cf. *Istoria Bisericească*, VI 8,3, apud *Antifon*, EOR, vol. 2, pp. 554-560), antifoanele ar fi folosite în cult încă din timpul lui Ignatie Teoforul (preluate, în mod evident, de la Templul din Ierusalim), apoi au fost răspândite în Apus de către Sf. Ambrozie al Milanului, iar în Răsărit de către Sf. Ioan Hrisostom. *Istoricul Sozomen* (cf. *Istoria Bisericească*, VIII, 8) consideră că genul antifoanelor s-a răspândit inclusiv din cauza arienilor, care câștigaseră mare popularitate prin acest gen, determinându-i și pe ortodocși să-l implementeze în bisericile lor.

³ Numele face trimitere la ceea ce bizantinii numeau „Marea Biserică”, adică Catedrala Sf. Sofia din Constantinopol, unde acest cult s-a format, ajungând, în cele din urmă, să fie săvârșit doar acolo, pentru că mănăstirile și parohiile din capitală preferau alte variante de slujbe și tipic. Detalii vezi la Stefano Parenti, *The Cathedral Rite of Constantinople: Evolution of a Local Tradition*, / OCP 77 (2011), 449-469.

⁴ Sf. Simeon al Tesalonicului, *De sacra Precatione*, PG 155, col. 624B.

⁵ Această împărțire este atribuită patriarhului Antim I al Constantinopolului (535-536), dar ea s-a definitivat abia în perioada post-iconoclastă.

⁶ A. Tkacenko, M. Jeltov, *Cântările biblice* (în rusă) // EOR, vol. 5, pp. 62-71.

⁷ Și săptămânile erau împărțite în A și B, așa încât antifoanele care în săptămâna A s-au cântat la Vecernie, în săptămâna B se cântau la Utrenie și invers.

⁸ Arranz, *Как молились Богу древние византийцы: Суточный круг богослужения по древним спискам визант. Евхология*. Leningrad, 1979, pp. 273-289.

⁹ J. Mateos, *Celebrarea Cuvântului*, pp. 25-26.

inclusiv trei antifoane în rânduiala ei, dar nu grupate într-o enarxă, așa cum le avem în prezent, ci pe întreaga durată a Liturghiei: un antifon la intrare (είσοδικόν; *antiphona ad introitum*¹⁰), altul la mutarea darurilor de la skevofylakion la altar (χερουβικόν; *ad offertorium*) și ultimul în timpul împărtășirii (κοινωνικόν; *ad communionem*).¹¹

Există diferite teorii și încercări de reconstrucție ale acestor antifoane, al căror concludii pot fi rezumate la următoarele:

- Antifonul I, al intrării în biserică: Psalmul 94 cu următoarele variante de refrene: „Sfinte Dumnezeule...” (în zilele de rând), „Unule Născut...” (în duminici și anumite sărbători), „Crucii Tale...” (la 1 August și 14 Septembrie) sau „Câți în Hristos v-ați botezat” (atunci când se săvârșea liturghia baptismală);

- Antifonul II, al Intrării Mari (la transferul darurilor de la skevofylakion la altar): Psalmul 23 (+ 117), iar ca refren – imnul Heruvic¹² de două ori la început și o dată la sfârșit (cântate rapid), iar la stihurile intermediare doar cu „Aliluia”¹³;

- Antifonul III, al chinonicului, consta din Psalmul 148 sau 33, cu refrenul „Aliluia” și încheiate de „Să se umple gurile noastre...”¹⁴.

Iată, de exemplu, cum arăta antifonul Intrării Mari (*antiphona ad offertorium*)¹⁵:

Citețul: *Noi, care pe heruvimi tainic închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit-sfântă cântare aducem, toată grija cea lumească (acum) să o lepădăm, ca pe Împăratul tuturor să-L primim, pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești. Aliluia!*

Strana: *Noi, care pe heruvimi tainic închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit-sfântă cântare aducem, toată grija cea lumească (acum) să o lepădăm, ca pe Împăratul tuturor să-L primim, pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești. Aliluia!*

Citețul: *Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra împăratul slavei. (Ps. 23:7)*

Strana: *Aliluia!*

Citețul: *Cine este acesta împăratul slavei? Domnul Cel tare și puternic, Domnul Cel tare în război. (Ps. 23:8)*

Strana: *Aliluia!*

Citețul: *Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra împăratul slavei. (Ps. 23:9)*

Strana: *Aliluia!*

¹⁰ Vom folosi și noi cuvântul „introit” ca termen tehnic pentru Intrarea Mică și cântarea care o însoțește.

¹¹ J. Mateos, *Celebrarea Cuvântului*, p. 22.

¹² Încă de la început (aprox. sec. al VI-lea) existau câteva refrene alternative: „Să tacă tot trupul” (în prezent în Sâmbăta Mare), „Acum puterile cerești...” (rezervat pentru Liturghia Înaintesfințitelor), „Cinei Tale...” (în Joia Mare) ș.a.

¹³ R. Taft, *The Great Entrance*, pp. 78-98.

¹⁴ Thomas Pott, *La réforme liturgique byzantine. Étude du phénomène de l'évolution non-spontanée de la liturgie byzantine*, Roma 200, p. 90; J. Mateos, *Celebrarea Cuvântului*, pp. 15-16, nota 54.

¹⁵ Reconstituire simplificată după R. Taft, *Intrarea Mare*, Ed. Reîntregirea, 2012, pp. 161-180.

Citețul: *Cine este acesta împăratul slavei? Domnul puterilor, Acesta este împăratul slavei.*
(Ps. 23:10)

Strana: *Aliluia!*

[Citețul: Stihuri din Ps. 117:26-29

Strana: *Aliluia!*]

Citețul: *Noi, care pe heruvimi tainic închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit-sfântă cântare aducem, toată grija cea lumească (acum) să o lepădăm, ca pe Împăratul tuturor să-L primim, pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești.*

Strana: *Aliluia!*

Deja prin sec. al VIII-lea Trisaghionul rareori mai era perceput ca refren isodikon, fixându-se ca imn independent înaintea lecturilor biblice. Prin sec. al IX-lea și stihurile Psalmului 23 au încetat să mai însoțească imnul Heruvic¹⁶, iar acesta a început a se cânta o singură dată, mai lung¹⁷; prin urmare, nici această parte a Liturghiei nu mai era percepută ca antifon. Același lucru s-a întâmplat, ceva mai târziu (prin sec. XI-XII), și cu antifonul chinonicului, care a fost redus la un singur stih, iar imnul „Să se umple gurile noastre...” a pierdut orice legătură cu chinonicul.¹⁸

Astfel, vechea matrice de (minim) trei antifoane pentru fiecare slujbă părea că dispărea din Liturghia bizantină, mai ales că la Ierusalim și în Palestina, ale căror slujbe și tipic își făceau tot mai mult loc în capitală, sistemul de trei antifoane nici nu era cunoscut.¹⁹ Totuși, autoritatea pe care slujbele Marii Biserici au avut-o în sec. IX-XII, dar și necesitățile liturgice ale timpului – în special popularitatea slujbelor staționale, care implicau procesiuni liturgice de la o biserică la alta²⁰, precum și de dezvoltarea proscomidiei (prothesis)²¹ – au dus la formarea unui nou ciclu tri-antifonal, mult mai compact, în care primul antifon al intrării (Psalmul 94) a devenit al treilea, iar înaintea lui au început să se cânte alte două antifoane (Psalmii 91 și 92), fiecare cu refrane variabile. Această nouă parte a Liturghiei a început să fie numită *enarxă* (ἐναρξή = preludiu, debut), pentru că primele două antifoane, uneori

¹⁶ Psalmul 23:7-10 (la care uneori se adăuga și Psalmul 117:26-29), deși a dispărut ca antifon al Intrării Marii, a continuat încă multă vreme să fie rostit în taină de către episcop / preot în momentul punerii darurilor euharistice pe Sfânta Masă. Așa se face că și prima traducere românească a Liturghiei (diaconul Coresi, 1570), la momentul punerii darurilor pe Sfânta Masă, prevede rostirea stihurilor din Psalmii 23:9-10 și 117:26a (vezi fila 26v); cf. Ierom. Petru Pruteanu, *Liturghia Ortodoxă: istorie și actualitate*, 2013, p. 116.

¹⁷ Această schimbare a fost cauzată de simplificarea procesiunii și mutarea proscomidiarului în latura stângă a altarului care, spre deosebire de vechiul skevofylakion, nu mai era în afara bisericii și, prin urmare, nu necesita foarte mult timp pentru a realiza transferul darurilor euharistice.

¹⁸ Abia în sec. XII-XIII între ele se fixează definitiv ecfonisul „Mântuiește, Dumnezeule, poporul Tău...” (cf. Psalmul 27:12) apoi, mai târziu, și troparul „Am văzut lumina cea adevărată...” (din stihurile Cincizecimii) sau un alt tropar; vezi P. Trempelas, Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι: κατὰ τοὺς ἐν Αθήναις κώδικας, p. 151. Probabil, la început, acest ecfonis era o simplă urare post-euharistică sau ultimul stih al unui antifon chinoniceal legat de Psalmul 27.

¹⁹ Singura excepție este cea a „antifoanelor treptelor”, adică a psalmilor gradualii ai Utreniei, împrumutați din cultul constantinopolitan (cf. J. Mateos, *Quelques problèmes de l'orthros byzantin*, // POC, XI (1961), pp. 208-210; Idem, *Celebrarea Cuvântului*, p. 34, nota 42).

²⁰ *Ibidem*, pp. 34-40.

²¹ *Ibidem*, pp. 47-48. J. Mateos consideră că dezvoltarea proscomidiei și săvârșirea ei anume în timpul enarxei (în sec. X-XI) a constituit principalul motiv al generalizării antifoanelor.

opționale, se cântau în fața bisericii sau în pridvor, până la venirea episcopului, și doar antifonul al treilea era considerat necesar pentru intrarea în biserică și începutul Liturghiei.

Evoluția antifoanelor enarxei

Rânduiala actuală a enarxei liturgice are, pe lângă binecuvântarea mare („Binecuvântată este Împărăția...”), trei ectenii diaconești însoțite de trei rugăciuni preoțești numite „ale antifoanelor”, și, evident, antifoanele propriu-zise; la ele se adaugă încă o rugăciune „a intrării”, urmată de procesiunea intrării cu Evanghelia numită „Intrarea Mică”. Istoria acestei părți a Liturghiei a fost realizată în mod magistral de liturgistul iezuit Juan Mateos în lucrarea intitulată „Celebrarea Cuvântului în Liturghia Bizantină”²². Pe lângă această lucrare, care rămâne fundamentală – și nu doar pentru istoria și structura antifoanelor, ci și a ecteniilor, rugăciunilor, procesiunilor și lecturilor biblice din prima parte a Liturghiei –, există și unele cercetări axate doar pe antifoane.²³

O analiză minuțioasă a izvoarelor²⁴ și studiilor liturgice dedicate acestui subiect ne ajută să sistematizăm procesul de evoluție al antifoanelor enarxei în următoarele etape:

1. În sec. VI-VIII, la intrarea în biserică se cânta, antifonic, un singur psalm. Acesta era însoțit de un tropar-refren, care varia în funcție de ziua liturgică. Deși nu avem mărturii clare, se pare că acesta era Psalmul 94, iar la marile sărbători acesta putea să fie înlocuit cu un alt psalm care se potrivea mai bine cu tematica sărbătorii. Uneori, la sfârșitul antifonului se cânta un *perissí* diferit de refrenul principal. În timpul acestui *perissí* episcopul făcea prima cădere a altarului – obicei rămas și acum în slujbele arhieresti.

2. În sec. IX-X, psalmul introit începe să fie precedat de alți doi psalmi festivi, indiferent dacă aceștia au sau nu legătură cu sărbătoarea/ ziua liturgică. De exemplu, pentru majoritatea zilelor anului, Psalmul 94 era precedat de Psalmii 91 și 92, întrucât Psalmul 93 nu are un caracter festiv și nu se potrivește începutului Liturghiei. Același principiu se aplica și la marile sărbători, cu precizarea că doar antifonul al III-lea era obligatoriu, iar celelalte două se cântau numai dacă era nevoie de mai mult timp pentru așteptarea episcopului sau pentru săvârșirea unor

²² Originalul francez în rev. OCA 191, Roma 1971. Noi am folosit traducerea românească a lui Cezar Login, Ed. Renașterea, 2007.

²³ А. Цебенко, *Літургійні антифони в православній традиції: історія формування та практики застосування* (în ucraineană) // Acta Facultatis Orthodoxae Universitatis Presoviensis, PTZ XLV/30 – Prešov, 2019, pp. 153-169. La acest studiu adăugăm magistralele articole din Enciclopedia Ortodoxă Rusă, scrise de diverși autori, dintre care menționăm pe M. Jeltov și A. Tkacenko: *Antifon*, vol. 2, pp. 554-560; *Antifonariu*, vol. 2, pp. 560-561; *Antifoanele zilnice*, vol. 9, pp. 558-560; *Intrarea [Mică și Mare]*, vol. 10, pp. 33-38; *Stihul de intrare (isodikon)*, vol. 10, pp. 52-53; *Antifoanele Obedniței*, vol. 21, pp. 602-603; *Introit*, vol. 23, pp. 120-124; *Ipopsalmii*, vol. 26, pp. 175-176 ș.a.

²⁴ O astfel de analiză nu se poate baza doar pe ceea ce Juan Mateos a editat ca „Tipic al Marii Biserici” („Le Typikon de la Grande Église” // OCA 165-166, Roma 1962-1963) și care, de fapt, sunt rubrici ale Sinaxarului Constantinopolitan, de multe ori confuze și contradictorii, nicicum un tipic în sensul clasic al cuvântului. De asemenea va trebui să luăm în calcul și anumite tradiții locale, în special cele din Sudul Italiei, regiune care a păstrat mai mult timp unele rânduiele liturgice ale capitalei și, în același timp, era deschisă spre o creativitate liturgică mai prolifică, ce a influențat sinteza liturgică a sec. XIII-XIV.

procesiuni de la o biserică la alta²⁵. Ca și la Vecernie și Utrenie, antifoanele impare (I și III) aveau scurte refrene, de genul: „Pentru rugăciunile Născătoare de Dumnezeu / Sfinților Tăi...” (sau altele, ieșite din uz), iar antifoanele pare (la Liturghie doar al II-lea) aveau ca refren „Aliluia”. În duminici și sărbători acest „Aliluia” era precedat de stihul „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ești minunat întru sfinți/Cel ce ai înviat din morți...”.

Exemplu de al II-lea antifon în sec. IX-X:	
În zilele de rând, cu Ps. 92	La Nașterea Domnului, cu Ps. 111
<p>Strana I (1): <i>Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat; îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere și S-a încins.</i></p> <p>Refren: [Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ești minunat întru sfinți; pe cei ce cântăm Ție:] Aliluia.</p> <p>Strana II (2): <i>Pentru că a întărit lumea care nu se va clinti.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Strana I (3): <i>Mărturiile Tale s-au adevărat foarte.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Strana II (4): <i>Casei Tale se cuvine sfințenie, Doamne, întru lungime de zile.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Ambele strane (perissí): Slavă..., Și acum..., Unule-Născut...</p>	<p>Strana I (1): <i>Fericit este bărbatul care se teme de Domnul; întru poruncile Lui va voi foarte.</i></p> <p>Refren: Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce Te-ai născut din Fecioară; pe cei ce cântăm Ție: Aliluia.</p> <p>Strana II (2): <i>Puternică va fi seminția Lui pe pământ; binecuvântat va fi neamul dreptilor.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Strana I (3): <i>Slavă și bogăție sunt în casa Lui și dreptatea Lui rămâne în veacul veacului.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Strana II (4): <i>Răsărit-a întru întuneric lumină dreptilor, Cel milostiv, îndurat și drept.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Ambele strane (perissí): Slavă..., Și acum..., Unule-Născut...</p>

3. În sec. XI-XII, primele două antifoane devin obligatorii, ectenia mare de dinainte de Trisaghion are tendința să se stabilească înaintea primului antifon, iar imnul „Unule Născut...”, care inițial putea servi ca isodikon, se fixează definitiv ca *perissí* pentru antifonul al II-lea. La sărbătorile mai mari, antifoanele continuă să urmeze vechiul model, dar pentru zilele de rând refrenele antifoanelor al II-lea și al III-lea se schimbă cu locul și astfel: Psalmul 94:6 – „Veniți să ne închinăm...” și refrenul „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu...” încep să fie percepute ca un introit monolit și fix²⁶, ajuns să se cânte chiar și atunci când stihurile antifonului III nu sunt din Psalmul 94, iar refrenul „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu...” se cântă la antifonul II (după modelul din perioada anterioară) sau nu se cântă deloc.²⁷

²⁵ Cf. J. Mateos, *Celebrarea Cuvântului*, pp. 34-39.

²⁶ *Ibidem*, p. 96-97.

²⁷ Prin urmare, atunci când nu cântăm ca antifon al III-lea Psalmul 94 și nici ca refren pentru el „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu...”, nu ar trebui să cântăm la Intrarea Mică „Veniți să ne închinăm...” (parafrazăre din Psalmul 94:6), secundat de refrenul de mai sus.

Exemplu de al III-lea antifon în sec. XI-XII:	
În zilele de rând, cu Ps. 94	La Nașterea Domnului, cu Ps. 109
<p>Strana I (1): <i>Veniți să ne bucurăm de Domnul și să strigăm lui Dumnezeu, Mântuitorului nostru.</i></p> <p>Refren: Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ești minunat întru sfinți; pe cei ce cântăm Ție: Aliluia.</p> <p>Strana II (2): <i>Să întâmpinăm fața Lui întru laudă și în psalmi să-I strigăm Lui.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Strana I (3): <i>Că Dumnezeu mare este Domnul și Împărat mare peste tot pământul.</i></p> <p>Refren...</p> <p>Strana II (4): <i>Că în mâna Lui sunt marginile pământului și înălțimile munților ale Lui sunt.</i></p> <p>Refren...</p> <p style="text-align: center;">Intrarea Mică:</p> <p>Strana I (5): <i>Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos²⁸.</i></p> <p>Strana II: Refren... (perissí) Slavă... Tropar; Și acum... Condac.</p>	<p>Strana I (1): <i>Zis-a Domnul Domnului Meu: șezi de-a dreapta Mea.</i></p> <p>Refren-Troparul: Nașterea Ta, Hristoase...</p> <p>Strana II (2): <i>Până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale.</i></p> <p>Refren-Troparul: Nașterea Ta, Hristoase...</p> <p>Strana I (3): <i>Toiagul puterii va trimite Ție Domnul din Sion; și vei birui în mijlocul vrăjmașilor Tăi.</i></p> <p>Refren-Troparul: Nașterea Ta, Hristoase...</p> <p>Strana II (4): <i>Cu Tine va fi începătura cea deplină, în ziua puterii Tale, în strălucirile sfinților Tăi.</i></p> <p>Refren-Troparul: Nașterea Ta, Hristoase...</p> <p style="text-align: center;">Intrarea Mică:</p> <p>Strana I (5): <i>Din pânțele, mai înainte de luceafăr Te-am născut. Juratu-S-a Domnul și nu-I va părea rău. Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec.</i></p> <p>Strana II, Troparul: Nașterea Ta, Hristoase...²⁹</p> <p>(perissí) Slavă..., Și acum... Condac.</p>

4. În sec. XIII-XIV, (în special datorită Tipicului Mănăstirii Everghetinos³⁰ din sec. al XI-lea), atât în Muntele Athos cât și în alte mănăstiri se încearcă o salvare a Obedniței (τὰ τυπικά) prin înlocuirea antifoanelor catedrale cu cele ale Obedniței, adică Psalmii 102, 145 și Fericirile, dar și inserarea sfârșitului Obedniței („Fie numele Domnului...” etc.) după Rugăciunea din spatele Amvonului.³¹ Aceste

²⁸ Versetul original este: „Veniți să ne închinăm și să cădem [înaintea] Lui” (Ps. 94:6), care în grecește este: «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ». Încă de timpuriu ultimul cuvânt a fost înlocuit cu «Χριστῷ», pentru a fi mai clar cine este acel „El → Lui (dativ)”, dar schimbarea textului în limba greacă este aproape neobservată, întrucât ambele cuvinte au același număr de silabe și se termină în aceeași silabă.

²⁹ Pentru praznicele Mântuitorului doar rușii mai păstrează vechea rânduială. Întrucât refrenul „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu” deja s-a cântat la antifonul al II-lea, după stihul isodikon praznicul (care este altul decât Ps. 94:6), se cântă direct troparul praznicului (ca refren al antifonului al III-lea), iar „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu...” se cântă doar în perioada de după-prăznuire (cu adaosul corespunzător: „Cel ce Te-ai născut din Fecioară...”, „Cel ce Te-ai botezat în Iordan de la Ioan...” etc.), când și refrenul respectiv se mută de la antifonul al II-lea la al III-lea.

³⁰ P. Gautier, *Le Typikon de la Théotokos Évergétis* // REB. 1982. T. 40. P. 5-101; R. Jordan R., *The Synaxarion of the Monastery of the Theotokos Evergetis*: Sept.-Febr. Belfast, 2000.

³¹ J. Mateos, *Celebrarea Cuvântului*, p. 79.

antifoane ale Obedniței s-au generalizat în tot spațiul ortodox, mai ales pentru zilele de Duminică și sărbătorile sfinților și cele theotocale, chiar dacă introitul continuă să fie cel de la antifoanele catedrale, așa cum am arătat mai sus. Inițial și aceste antifoane erau prevăzute cu refrene după fiecare stih: „Binecuvântat ești, Doamne!” la antifonul I, „Aliluia” la antifonul II și „Pomeniște-ne pe noi, Doamne...” la antifonul III. Cu timpul însă a rămas doar refrenul pentru antifonul I, dar numai la primul și ultimul stih al Psalmului 102; Psalmul 145 se cântă fără refren³², iar între stihurile Fericirilor se cântă tropare compuse special pentru Obedniță (vezi Octoihul în zilele de duminică) sau tropare din Cântările a III-a sau a VI-a ale Canonului de la Utrenie; vechiul refren rămânând valabil doar pentru Postul Mare. După jumătatea sec. al XV-lea, odată cu căderea Constantinopolului și apariția tiparului, cel puțin la nivel oficial, rânduiala antifoanelor a rămas neschimbată pentru următoarele patru secole.

5. Reforma tipiconală greacă din sec. al XIX-lea, reflectată în Tipicul de la Constantinopol din 1838/1851 (ed. Protopsalt Konstantinos) și cel de la Athena din 1888 (ed. Gheorghe Violakis) a implicat și antifoanele enarxei. Pe lângă formele mai vechi de antifoane, cunoscute până în prezent în Bisericile Română și Rusă, grecii au mai dezvoltat alte trei forme de antifoane:³³

a) o formă hibridă între vechile antifoane zilnice (Psalmii 91, 92, 94) și cele ale Obedniței (Psalmii 102, 145, Fericirile). În consecință, s-a ajuns la următoarea combinație: antifonul I și II sunt cele zilnice, adică Psalmii 91 și 92, cu refrene ca la antifoanele praznicale, iar la antifonul al III-lea se cântă Fericirile (cu sau fără tropare);

b) o altă formă hibridă, în care patru stihuri din Psalmii 102 și 145 se combină cu refrenele vechilor antifoane, iar la antifonul al III-lea se pun stihuri din Psalmul 67 (Duminica) sau 94 (în zilele de rând) cu troparul zilei;

c) antifoane pentru praznicele Maicii Domnului, după modelul celor ale Mântuitorului, numai că cele patru stihuri ale fiecărui antifon nu sunt din psalmi întregi, ci sunt selectați tematic din toată Psaltirea.³⁴ Forme asemănătoare de antifoane au fost rânduite și pentru sărbătoarea Tăierii Împrejur a Domnului (1 ianuarie), precum și pentru Duminicile I și a III-a din Postul Mare. Acest tip de antifoane cu stihuri selectate tematic au fost numite de Juan Mateos „antifoane compozite”.³⁵

³² În Biserica Ortodoxă Română, mai ales în parohii, din Psalmul 102 se cântă doar ultimul stih (sub formă de perisf), iar din Psalmul 145 – doar ultimul stih („Împărăți-va Domnul în veac...”) sau niciunul, ci direct „Unule-Născut...”. Această formă de cântare nici nu poate fi numită antifon, întrucât nu are cel puțin două stihuri, care să poată fi cântate alternativ. Înlocuirea Fericirilor cu „Apărătoare Doamnă” este o îndepărtare și mai gravă de originea și sensul antifoanelor.

³³ А. Цебенко, *Литургийні антифони в православній традиції*, pp. 160-163. Rușii au tradus aceste antifoane în revista oficială a Patriarhiei Moscovei, dar ele nu au ajuns să fie folosite în cult; vezi: Павел Игумнов, *Антифоны Богородичных двенадцатых праздников на Литургии (по современному греческому Уставу)*, // Журнал Московской Патриархии №6, 1983, pp. 64-68.

³⁴ Această selectare de versete este atribuită ieromonahului Bartolomeu de la Cutlumuș (1172-1851), care a pregătit edițiile Mineilor grecești de la Veneția (1863), care deja conțin astfel de antifoane theotocale.

³⁵ Cf. *Celebrarea Cuvântului*, p. 70.

În toate cele trei variante noi de antifoane, ca introit se folosește același stih de la Psalmul 94:6 („Veniți să ne închinăm...”) + refrenul „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu...”³⁶, fără o legătură evidentă cu vechiul antifon al III-lea, în care stihul „Veniți să ne închinăm...” era ultimul stih al antifonului intrării, iar refrenul se cânta și la stihurile precedente; deci nu apărea ca ceva diferit de restul antifonului.

Noi tendințe

Reforma tipiconală greacă din sec. al XIX-lea, pe lângă faptul că are foarte multe carențe și este intens criticată, nu a reușit să depășească spațiul grecesc, mai ales în ce privește rânduiala antifoanelor hibride și compozite. În același timp, tot mai mult se pune problema unei noi abordări de folosire a psalmilor în cult, mai ales după ce, în special în parohii, catismele de la Vecernie și Utrenie sunt fie scurtate, fie suprimate complet.

De exemplu, la Seminarul rus „Saint Geneviève” din Paris cele trei antifoane ale Liturghiei urmează șirul celor 150 de psalmi din Psaltire, fiind alese câte 12 versete din fiecare Catismă, adică patru versete din fiecare stare („Slavă...” a Catismelor), pentru a forma fiecare câte un antifon; numai că la introit a rămas același Psalm 94:6 + refrenul devenit deja clasic. Ideea unui astfel de Antifonariu a fost apreciată de mai mulți liturgiști, printre care și părinții Macarie Simonopetritul și Theodoch Vatopedinul, iar unele comunități chiar au împrumutat-o și implementat-o, din păcate destul de timid și în ascuns de ierarhii locului.

Personal, consider că este mai potrivit să menținem Psalmul 94 ca antifon introit stabil, atât datorită vechimii și tematicii acestuia, cât și a obișnuinței de a face întotdeauna Intrarea Mică cu „Veniți să ne închinăm...” + „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu...”. În acest caz, propun ca pentru primele două antifoane să se aleagă opt versete din fiecare Catismă: patru pentru antifonul I și alte patru pentru antifonul al II-lea, așa încât Psaltirea să se pună la rând în enarxă, cel puțin prin opt versete selective (*vezi anexa II*), iar acolo unde Psaltirea se citește cu catisme întregi la Vecernie și Utrenie, propun revenirea la vechile antifoane: Psalmii 91, 92 și 94 (*vezi anexa I*). La praznicele împărătești, când sunt antifoane speciale, dar și acolo unde se preferă antifoanele Obedniței, Intrarea Mică ar trebui făcută fără (deja obișnuitul) „Veniți să ne închinăm...” + „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu...”, ci, între sfârșitul antifonului al III-lea și troparele zilei, întrucât introitul trebuie să aibă legătură cu antifonul III atât prin stihul psalmului, cât și prin refren sau, eventual, prin *perissí*.

³⁶ O particularitate a Bisericii Ruse este că la sărbătorile Maicii Domnului se cântă „Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, *pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu*, pe noi cei ce-Ți cântăm: Aliluia!”. Acest adaos este în neconcordanță cu începutul și sfârșitul refrenului, care cere în mod obligatoriu un complement direct („Cel ce...”), pentru a putea face acordul cu „pe noi cei ce-Ți cântăm”. Chiar și liturgiștii ruși critică acest adaos nereușit și recomandă să se cânte la sărbătorile teotocale „Cel ce ești minunat întru sfinți”, așa cum fac ceilalți ortodocși.

Propun deci un fel de Antifonariu care, acolo unde este posibil, va contribui la diversificarea antifoanelor enarxei și la o mai largă folosire a Psaltirii. Versetele biblice au fost alese arbitrar, iar dacă cineva vrea să facă o altă alegere, cred că are toată libertatea și dreptul de a o face.

Consider că acest demers se înscrie perfect atât în vechea abordare antifonică a psalmilor, cât și în noile tendințe din Biserica Greacă și nu numai.

P.S. Mai mulți preoți m-au întrebat dacă ar putea sluji întreaga enarxă în mijlocul bisericii, așa cum se face (parțial) la slujbele arhieresti și care ar fi rânduiala acesteia, mai ales când slujește un singur preot, cu sau fără diacon.

Personal, consider că acesta ar fi un lucru destul de bun, corect și chiar antrenant pentru laici, dar nu știu în ce măsură preoții și credincioșii, dar mai ales episcopii, sunt pregătiți pentru o astfel de revenire.

Rânduiala ar fi cât se poate de simplă: după citirea Evangheliei la Utrenie, aceasta se lasă în mijlocul bisericii (pentru închinare), iar la sfârșitul Laudelor clericii ies în mijlocul bisericii și, împreună cu poporul, cântă Doxologia Mare, apoi protosul spune „Binecuvântată este Împărăția...”³⁷ și toți stau în mijlocul bisericii până la sfârșitul antifonului al III-lea, când se face o intrare reală în altar (κατὰ χρεῖαν, adică pentru o necesitate concretă³⁸) și nu doar o procesiune neclară cu Evanghelia, care este luată din punctul A și dusă în același punct A, într-un răstimp de câteva secunde. O astfel de rânduială s-a păstrat și astăzi în Diataxisul Liturghiei Sf. Iacov, dar multă vreme ea era valabilă și pentru Liturghiile bizantine, chiar dacă acestea erau săvârșite doar de preot, fără arhieru. Slujbele arhieresti nu fac decât să păstreze mai bine vechile rânduieli și, cel puțin în acest caz, nu subliniază careva drepturi sau prerogative ale arhierelui de a sta toată enarxa în mijlocul bisericii.

³⁷ În vechime nu exista această binecuvântare la începutul Liturghiei, ci doar la începutul Vecerniei și Utreniei în cultul constantinopolitan. Chiar și după ce a apărut această binecuvântare în Liturghie, în timpul ei preotul ridică mâinile sau însemna cruciș cu cădelnița spre răsărit, dar nu se făcea semnul crucii cu Evangheliarul peste antimis ca acum. Rânduiala actuală s-a fixat abia în sec. al XIII-lea și pentru prima dată devine subiectul unei interpretări fugitive abia la Nicolae Cabasila. Prin urmare, și în prezent se poate reveni la una din vechile practici, fără a implica antimisul până la desfacerea lui κατὰ χρεῖαν, adică pentru o necesitate concretă.

³⁸ Cf. Nicolae Cabasila, în vol. „De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului”, Deisis, 2011, p. 347.

ANEXA 1

Vechile antifoane bizantine (corespund cu antifoanele Catismei a 13 din Anexa II)

ANTIFONUL I

1. Bine este a mărturisi pe Domnul și a cânta numelui Tău, Preaînalte. *(Psalm 91:2)*
Refren: Pentru rugăciunile Născătoare de Dumnezeu, Mântuitorului, mântuiește-ne pe noi!
2. A vesti dimineața mila Ta, și adevărul Tău, în toată noaptea. *(Psalm 91:3)*
Refren: Pentru rugăciunile Născătoare de Dumnezeu, Mântuitorului, mântuiește-ne pe noi!
3. Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne; adâncitu-s-au foarte gândurile Tale! *(Psalm 91:6)*
Refren: Pentru rugăciunile Născătoare de Dumnezeu, Mântuitorului, mântuiește-ne pe noi!
4. Drept este Domnul Dumnezeul nostru și nu este nedreptate întru El. *(Psalm 91:16)*
Refren: Pentru rugăciunile Născătoare de Dumnezeu, Mântuitorului, mântuiește-ne pe noi!
5. [Slavă... Și acum..., **Refren (ambele strane).**]

ANTIFONUL II

1. Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat; îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere și S-a încins. *(Psalm 92:1)*
Refren: Pentru rugăciunile Sfinților Tăi, Doamne, mântuiește-ne pe noi!
2. Pentru că a întărit lumea care nu se va clinti. *(Psalm 92:1)*
Refren: Pentru rugăciunile Sfinților Tăi, Doamne, mântuiește-ne pe noi!
3. Mărturiile Tale s-au adevărit foarte *(Psalm 92:5)*
Refren: Pentru rugăciunile Sfinților Tăi, Doamne, mântuiește-ne pe noi!
4. Casei Tale se cuvine sfințenie, Doamne, întru lungime de zile! *(Psalm 92:5)*
Refren: Pentru rugăciunile Sfinților Tăi, Doamne, mântuiește-ne pe noi!
5. Slavă..., Și acum..., **Unule-Născut (ambele strane).**

ANTIFONUL III

1. Veniți să ne bucurăm de Domnul și să strigăm lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru!
(Psalm 94:1)

Refren: Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, (Duminica: Cel ce ai înviat din morți) Cel ce ești minunat întru sfinți; pe noi cei ce-Ți cântăm: Aliluia.

2. Să întâmpinăm fața Lui întru laudă și în psalmi să-I strigăm Lui! *(Psalm 94:2)*

Refren: Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ești minunat întru sfinți; pe noi cei ce-Ți cântăm: Aliluia.

3. Că Dumnezeu mare este Domnul, și Împărat mare, peste tot pământul *(Psalm 94:3)*

Refren: Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ești minunat întru sfinți; pe noi cei ce-Ți cântăm: Aliluia.

4. Că în mâna Lui sunt marginile pământului și înălțimile munților ale Lui sunt; *(Psalm 94:4)*

Refren: Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ești minunat întru sfinți; pe noi cei ce-Ți cântăm: Aliluia.

(Intrarea Mică – diaconul: Înțelepciune, drepti!)

5. Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos!

Refren: Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, (duminica: Cel ce ai înviat din morți) Cel ce ești minunat întru sfinți; pe noi cei ce-Ți cântăm: Aliluia.

N.B. Stihurile 1 și 3 vor fi cântate de strana I (din dreapta), iar stihurile 2 și 4 de strana a II-a (din stânga), iar ultimul stih și refren de ambele străni.

ANEXA 2

**Toate antifoanele vor avea aceeași structură și refrene ca și cele din Anexa I.
Antifonul III se va lua de la Catisma I sau din Anexa precedentă.**

CATISMA 1³⁹

ANTIFONUL I

1. Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat; ci în legea Domnului e voia lui și la legea Lui va cugeta ziua și noaptea. *(1:1a-2)*
2. Slujiți Domnului cu frică și vă bucurați de El cu cutremur. *(2:11)*
3. Când Te-am chemat, m-ai auzit, Dumnezeu dreptății mele; într-un necaz m-ai desfătat! Milostivește-Te spre mine și ascultă rugăciunea mea. *(4:1)*
4. Să se veselească toți cei ce nădăjduiesc într-un Tine; în veac se vor bucura și Tei vei sălășlui într-un ei, și se vor lăuda cu Tine toți cei ce iubesc numele Tău. *(5:11)*

ANTIFONUL II

1. Miluiește-mă, Doamne, că neputincios sunt; vindecă-mă, Doamne; izbăvește sufletul meu, mântuiește-mă, pentru mila Ta. *(6:2a,4)*
2. Doamne, Dumnezeu meu, în Tine am nădăjduit. Mântuiește-mă de toți cei ce mă prigonesc și mă izbăvește. *(7:1)*
3. Lăuda-voi pe Domnul după dreptatea Lui și voi cânta numele Domnului Celui Preaînalt. *(7:17)*
4. Doamne, Dumnezeu nostru, cât de minunat este numele Tău în tot pământul! S-a înălțat slava Ta, mai presus de ceruri. *(8:1)*

ANTIFONUL III (IDENTIC LA TOATE CATISMELE)

1. Veniți să ne bucurăm de Domnul și să strigăm lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru! *(94:1)*
2. Să întâmpinăm fața Lui într-un laudă și în i să-I strigăm Lui! *(94:2)*
3. Că Dumnezeu mare este Domnul, și Împărat mare, peste tot pământul *(94:3)*
4. Că în mâna Lui sunt marginile pământului și înălțimile munților ale Lui sunt; *(94:4)*
5. Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos! *(94:6)*

³⁹ Textul psalmilor este în conformitate cu ediția „Psaltirea tradusă și tâlcuită în Muntele Athos”, Chișinău, 2018. Catismele se vor pune în ordine, până se termină, apoi se iau de la capăt.

CATISMA 2

ANTIFONUL I

1. Lăuda-Te-voi, Doamne, din toată inima mea, spune-voi toate minunile Tale. Veseli-mă-voi și mă voi bucura de Tine; cânta-voi numele Tău, Preaînalte. *(9:1)*
2. Să nădăjduiască în Tine cei ce cunosc numele Tău, că n-ai părăsit pe cei ce Te caută pe Tine, Doamne! *(9:10)*
3. Scoală-Te, Doamne, Dumnezeul meu, înalță-se mâna Ta, nu uita pe săracii Tăi până în sfârșit! *(9:32)*
4. Drept este Domnul și dreptatea a iubit, și fața Lui spre cel drept privește. *(10:7)*

ANTIFONUL II

1. Caută, auzi-mă, Doamne, Dumnezeul meu; luminează ochii mei, ca nu cumva să adorm spre moarte. *(12:4)*
2. În mila Ta am nădăjduit; bucura-se-va inima mea de mântuirea Ta; cânta-voi Domnului, Celui ce mi-a făcut bine și voi cânta numele Domnului Celui Preaînalt. *(12:6)*
3. Domnul din cer a privit peste fiii oamenilor, să vadă cine înțelege cine este cel ce caută pe Dumnezeu. *(13:2)*
4. Eu am strigat, că m-ai auzit Dumnezeule; pleacă urechea Ta spre mine și auzi cuvintele mele. Minunate fă milele Tale, Cel ce mântuiești pe cei ce nădăjduiesc în Tine. *(16:6-7)*

CATISMA 3

ANTIFONUL I

1. Iubi-Te-voi Doamne, vârtutea mea. Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu. *(17:1)*
2. Că am păzit căile Domnului și n-am fost necredincios Dumnezeului meu. Și voi fi fără prihană cu Dânsul, și mă voi păzi de fărădelegea mea. *(17:24,26)*
3. Frica de Domnul este curată, rămâne în veacul veacului. Judecățile Domnului sunt adevărate, drepte s-au arătat toate. *(18:10)*
4. De cele ascunse ale mele curățește-mă și de cele străine ferește pe robul Tău. *(18:13b-14a)*

ANTIFONUL II

1. Înalță-Te, Doamne, întru puterea Ta, cânta-vom și vom lăuda lucrările Tale. *(20:14)*
2. Mânca-vor săracii și se vor sătura și vor lăuda pe Domnul, iar cei ce-L caută pe Dânsul vii vor fi inimile lor în veacul veacului. *(21:30)*
3. Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi. La loc de verdeață, acolo m-a sălășluit. *(22:1-2a)*
4. Și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să locuiesc în casa Domnului întru lungime de zile. *(22:7)*

CATISMA 4

ANTIFONUL I

1. Către Tine, Doamne, am ridicat sufletul meu, Dumnezeul meu. Spre Tine am nădăjduit, să nu fiu rușinat în veac *(Ps 24.1-2)*
2. Călăuzește-mă întru adevărul Tău și mă învață, că Tu ești Dumnezeu, Mântuitorul meu, și pe Tine Te-am așteptat toată ziua. *(24:5)*
3. Doamne, iubit-am frumusețea casei Tale și locul sălașului slavei Tale. *(25:8)*
4. Una am cerut de la Domnul, pe aceasta o voi căuta: să locuiesc în casa Domnului în toate zilele vieții mele; ca să văd frumusețea Domnului și să cercetez locașul cel sfânt al Lui. *(26:7-8)*

ANTIFONUL II

1. Ție a zis inima mea: „Pe Domnul voi căuta”. Te-a căutat fața mea; fața Ta, Doamne, voi căuta. *(26:13)*
2. Ascultă glasul rugăciunii mele când mă rog către Tine, când ridic mâinile mele către lăcașul Tău cel sfânt. *(27:2)*
3. Fii mie Dumnezeu apărător și casă de scăpare ca să mă mântuiești. Că puterea mea și scăparea mea ești Tu și pentru numele Tău mă vei călăuzi și mă vei hrăni. *(30:2-3)*
4. Veseliți-vă în Domnul și vă bucurați, dreptilor, și vă lăudați toți cei drepti la inimă. *(31:12)*

CATISMA 5

ANTIFONUL I

1. Lăudați pe Domnul din alăută, din psaltire cu zece strune cântați-I Lui! *(32:2)*
2. Să se teamă de Domnul tot pământul și de El să se cutremure toți locuitorii lumii! *(32:8)*
3. Fie, Doamne, mila Ta spre noi, precum am nădăjduit întru Tine! *(32:22)*
4. Mărturisi-Te-voi, Doamne, în adunarea cea mare, într-un popor numeros Te voi lăuda! *(34:18)*

ANTIFONUL II

1. Doamne, în cer este mila Ta, și adevărul Tău, până la nori! *(35:6)*
2. Cât ai înmulțit mila Ta, Dumnezeule! Fiii oamenilor întru acoperământul aripilor Tale vor nădăjdi. *(35:8)*
3. Că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină. *(35:10)*
4. Tinde mila Ta celor ce Te cunosc pe Tine, și dreptatea Ta, celor drepti la inimă! *(35:11)*
5. Nădăjduiește în Domnul și fă binele, și locuiește pământul, și te vei hrăni din bogăția lui! *(36:3)*

CATISMA 6

ANTIFONUL I

1. Doamne, înaintea Ta este toată dorirea mea și suspinul meu de la Tine nu s-a ascuns! (37:10)
2. Nu mă părăsi, Doamne, Dumnezeul meu, nu Te depărta de la mine! (37:22)
3. „Fă-mi cunoscut, Doamne, sfârșitul meu și care este numărul zilelor mele, ca să știu ce-mi lipsește!” (38:5)
4. Așteptând L-am așteptat pe Domnul și a căutat spre mine, și a auzit rugăciunea mea. (39:2)

ANTIFONUL II

1. Fericit bărbatul a cărui nădejde este numele Domnului și care n-a privit la deșertăciuni și la nebunii mincinoase! (39:5)
2. Fericit cel ce ia aminte la sărac și la cel lipsit; în ziua cea rea îl va izbăvi pe el Domnul. (40:2)
3. Trimite lumina Ta și adevărul Tău! Acestea m-au călăuzit și m-au adus la muntele cel sfânt al Tău și la lăcașurile Tale. (42:3)
4. Scoală-Te, Doamne, ajută-ne nouă și ne izbăvește pe noi, pentru numele Tău! (43:27)

CATISMA 7

ANTIFONUL I

1. Cântați Dumnezeului nostru, cântați! Cântați Împăratului nostru, cântați! (46:7)
2. Că Împărat a tot pământul este Dumnezeu; cântați cu înțelegere! (46:8)
3. Precum numele Tău, Dumnezeule, așa și lauda Ta a ajuns până la marginile pământului; plină de dreptate este dreapta Ta. (47:11)
4. Doamne, buzele mele vei deschide și gura mea va vesti lauda Ta! (50:17)

ANTIFONUL II

1. Domnul din cer a privit peste fiii oamenilor, ca să vadă de este vreunul care înțelege sau îl caută pe Dumnezeu. (52:3)
2. Dumnezeule, întru numele Tău mântuiește-mă și întru puterea Ta mă judecă! (53:3)
3. Seara și dimineața și la amiezi spune-voi și voi vesti, și El va auzi glasul meu. (54:18)
4. Aruncă asupra Domnului grija ta, și El te va hrăni; nu va da în veac clătinare dreptului. (54:23)

CATISMA 8

ANTIFONUL I

1. Miluiește-mă, Dumnezeule, că m-a înjosit omul; toată ziua, războindu-se, m-a necăjit! (55:2)
2. Miluiește-mă, Dumnezeule, miluiește-mă, că în Tine s-a încrezut sufletul meu și în umbra aripilor Tale voi nădăjdui, până ce va trece fărădelegea! (56:2)

3. Înalță-Te peste ceruri, Dumnezeule, și peste tot pământul, slava Ta! (56:6)

4. Lăuda-Te-voi între popoare, Doamne, cânta-voi Ție între neamuri! (56:10)

ANTIFONUL II

1. Scoate-mă de la vrăjmașii mei, Dumnezeule, și de cei ce se scoală asupra mea izbăvește-mă! (58:2)

2. Dumnezeul meu, mila Ta mă va întâmpina! Dumnezeul meu îmi va arăta înfrângerea vrăjmașilor mei.(58:11)

3. Cu Dumnezeu vom birui și El va defăima pe cei ce ne necăjesc pe noi. (59:14)

4. Nădărduiți în El, toată adunarea popoarelor! Revărsați înaintea Lui inimile voastre, că Dumnezeu este ajutorul nostru! (61:9)

CATISMA 9

ANTIFONUL I

1. Ție se cuvine cântare, Dumnezeule, în Sion și Ție Îți voi împlini făgăduința în Ierusalim! (64:2)

2. Auzi-ne pe noi, Dumnezeule, Mântuitorul nostru, nădejdea tuturor marginilor pământului și a celor de pe mare, departe! (64:6)

3. Tot pământul să se închine Ție și să cânte Ție, să cânte numelui Tău, Preaînalte!" (65:4)

4. Binecuvântați, neamuri, pe Dumnezeul nostru și faceți auzit glasul laudei Lui.(65:8)

ANTIFONUL II

1. Dumnezeule, milostivește-Te spre noi și ne binecuvântează, luminează fața Ta spre noi și ne miluiește! .(66:2)

2. Lăuda-Te-vor pe Tine popoarele, Dumnezeule, lăuda-Te-vor pe Tine popoarele toate! (66:6)

3. Să ne binecuvânteze pe noi Dumnezeu și să se teamă de El toate marginile pământului! (66:8)

4. „În adunări binecuvântați pe Dumnezeu, pe Domnul din izvoarele lui Israel!" (67:27)

CATISMA 10

ANTIFONUL I

1. Să se umple gura mea de lauda Ta, Doamne, ca să cânt slava Ta, toată ziua, măreția Ta! (70:8)

2. Dumnezeule, înalte și mari sunt lucrurile care pentru mine le-ai făcut! Dumnezeule, cine este asemenea Ție? (70:19)

3. Binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel, singurul Care face minuni! (71:18)

4. Cât de bun este Dumnezeu cu Israel, cu cei dreți la inimă! (72:1)

ANTIFONUL II

1. Lăuda-Te-vom pe Tine, Dumnezeule, lăuda-Te-vom și vom chema numele Tău! (74:2)

2. Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu și m-am veselit. În mine am cugetat și a slăbit duhul meu. *(76:4)*

3. Dumnezeule, întru cel sfânt e calea Ta! Cine este Dumnezeu mare ca Dumnezeul nostru? *(76:14)*

4. Tu ești Dumnezeu Care singur faci minuni! Cunoscută ai făcut între popoare puterea Ta; *(76:15)*

CATISMA 11

ANTIFONUL I

1. Ia aminte, poporul meu, la învățătura mea! Pleacă-ți urechea spre graiurile gurii mele! *(77:1)*

2. Ajută-ne nouă, Dumnezeule, Mântuitorul nostru, pentru slava numelui Tău! Doamne, izbăvește-ne pe noi și ne iartă păcatele noastre, pentru numele Tău! *(78:9)*

3. Dumnezeule, întoarce-ne pe noi! Arată-Ți fața Ta, și ne vom mântui! *(79:4)*

4. Bucurați-vă de Dumnezeu, ajutorul nostru! Strigați de bucurie Dumnezeului lui Iacov! *(80:2)*

ANTIFONUL II

1. Scoală-Te, Dumnezeule, judecă pământul, că în toate neamurile vei avea moștenire! *(81:8)*

2. Cât sunt de iubite lăcașurile Tale, Doamne al puterilor! Tânjește și se topește sufletul meu după curțile Domnului! *(83:2-3)*

3. Fericiți cei ce locuiesc în casa Ta, în vecii vecilor Te vor lăuda! *(83:5)*

4. Arată-ne, Doamne, mila Ta și mântuirea Ta dă-ne-o nouă! *(84:8)*

CATISMA 12

ANTIFONUL I

1. Pleacă, Doamne, urechea Ta și mă auzi, că sărac și lipsit sunt eu! *(85:1)*

2. Miluiește-mă, Doamne, că spre Tine voi striga toată ziua! Veselește sufletul robului Tău, că la Tine am ridicat sufletul meu! *(85:3-4)*

3. Călăuzește-mă, Doamne, pe calea Ta și voi merge întru adevărul Tău! Veselească-se inima mea și să se teamă de numele Tău! *(85:11)*

4. Lăuda-Te-voi, Doamne, Dumnezeul meu, cu toată inima mea și voi slăvi numele Tău în veac! *(85:12)*

ANTIFONUL II

1. Caută spre mine și mă miluiește, dă tăria Ta slugii Tale și mântuiește pe fiul slujnicei Tale! *(85:16)*

2. Milele Tale, Doamne, în veac le voi cânta, din neam în neam voi vesti adevărul Tău cu gura mea! *(88:2)*

3. Mărturisii-vor cerurile minunile Tale, Doamne, și adevărul Tău, în adunarea sfinților! *(88:6)*

4. Fă-mi cunoscută dreapta Ta, ca să ne învățăm inima întru înțelepciune! *(89:12)*

CATISMA 13 (vezi Anexa I)

CATISMA 14

ANTIFONUL I

1. Doamne, auzi rugăciunea mea, și strigarea mea la Tine să ajungă! *(101:2)*
2. Să nu-Ți întorci fața Ta de la mine! În ziua când mă necăjesc, pleacă spre mine urechea Ta! *(101:3)*
3. Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul și nu uita toate răsplătirile Lui! *(102:2)*
4. Îndurător și milostiv este Domnul, îndelung-răbdător și mult-milostiv. *(102:8)*

ANTIFONUL II

1. Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul! Doamne, Dumnezeul meu, măritu-Te-ai foarte. *(103:1)*
2. Fie slava Domnului în veac! Veseli-se-va Domnul de lucrările Sale. *(103:31)*
3. Lăudați pe Domnul și chemați numele Lui, vestiți între neamuri lucrările Lui! *(104:1)*
4. Veselească-se inima celor ce-L caută pe Domnul! *(104:3)*

CATISMA 15

ANTIFONUL I

1. Lăudați pe Domnul, că este bun, că în veac este mila Lui! *(105:1)*
2. Fericiți cei ce păzesc dreapta judecată și fac dreptate în toată vremea! *(105:3)*
3. Mântuiește-ne pe noi, Doamne, Dumnezeul nostru, și ne adună pe noi dintre neamuri. *(105:47)*
4. Binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel din veac și până în veac! *(105:48)*

ANTIFONUL II

1. Lăudat să fie Domnul pentru milele Lui și pentru minunile Lui, pe care le-a făcut fiilor oamenilor! *(106:31)*
2. Înalță-Te peste ceruri, Dumnezeule, și peste tot pământul, slava Ta! *(107:6)*
3. Ajută-mă, Doamne, Dumnezeul meu, și mă mântuiește după mila Ta! *(108:26)*
4. Mărturisi-voi pe Domnul cu gura mea foarte și în mijlocul multora Îl voi lăuda pe El. *(108:30)*

CATISMA 16

ANTIFONUL I

1. Lăuda-Te-voi, Doamne, cu toată inima mea, în sfatul dreptilor și în adunare! *(110:1)*
2. Mari sunt lucrările Domnului și potrivite tuturor voilor Lui! *(110:2)*
3. Milostiv și îndurător este Domnul. Hrană a dat celor ce se tem de El. *(110:4-5)*
4. Începutul înțelepciunii este frica de Domnul. Lauda Lui rămâne în veacul veacului. *(110:10)*

ANTIFONUL II

1. Fericit bărbatul care se teme de Domnul, întru poruncile Lui se va desfăta foarte! *(111:1)*
2. Întru pomenire veșnică va fi dreptul, de auzul celor rele nu se va teme. *(111:6)*
3. Milostiv este Domnul și drept, și Dumnezeuul nostru miluiește. *(114:5)*
4. Tăria mea și lauda mea este Domnul și El S-a făcut mie spre mântuire. *(117:14)*

CATISMA 17

ANTIFONUL I

1. Fericiți cei fără prihană în cale, care umblă în Legea Domnului! *(118:1)*
2. Îndreptările Tale voi păzi; nu mă părăsi până în sfârșit! *(118:8)*
3. Depărtează de la mine calea nedreptății și cu Legea Ta mă miluiește! *(118:29)*
4. Bun ești Tu, Doamne, și întru bunătatea Ta învață-mă îndreptările Tale! *(118:68)*

ANTIFONUL II

1. Măinile Tale m-au făcut și m-au zidit; înțelepțește-mă și voi învăța poruncile Tale! *(118:73)*
2. După mila Ta viază-mă și voi păzi mărturiile gurii Tale! *(118:88)*
3. În veac, Doamne, cuvântul Tău rămâne în cer, adevărul Tău, din neam în neam. *(118:89-90)*
4. Vremea este ca Domnul să lucreze, că ei au lepădat Legea Ta. *(118:126)*
5. Aproape ești Tu, Doamne, și toate căile Tale sunt adevăr! *(118:151)*

CATISMA 18

ANTIFONUL I

1. „Doamne, izbăvește sufletul meu de buzele nedrepte și de limba vicleană!” *(119:2)*
2. Ajutorul meu e de la Domnul, Cel ce a făcut cerul și pământul. *(120:2)*
3. Către Tine, Cel ce locuiești în cer, am ridicat ochii mei! *(122:1)*
4. Ajutorul nostru este în numele Domnului, Cel ce a făcut cerul și pământul. *(123:8)*

ANTIFONUL II

1. Fă bine, Doamne, celor buni și celor drepti la inimă. *(124:4)*
2. Fericiți toți cei ce se tem de Domnul, care umblă în căile Lui! *(127:1)*
3. Dintru adâncuri am strigat către Tine, Doamne! Doamne, auzi glasul meu. *(129:1-2)*
4. Iată, acum, binecuvântați pe Domnul, toate slugile Domnului, cei ce stați în casa Domnului, în curțile casei Dumnezeuului nostru! *(133:1)*

CATISMA 19

ANTIFONUL I

1. Lăudați pe Domnul, că este bun Domnul; cântați numelui Său, că este bun! *(134:3)*
2. Doamne, numele Tău este în veac, și pomenirea Ta, din neam în neam! *(134:13)*
3. Minunate sunt lucrările Tale și sufletul meu le cunoaște foarte! *(138:14)*
4. „Dumnezeul meu ești Tu!” Ascultă, Doamne, glasul rugăciunii mele! *(139:7)*

ANTIFONUL II

1. Doamne, strigat-am către Tine, auzi-mă! Ia aminte la glasul rugăciunii mele când strig către Tine! *(140:1)*
2. Către Tine, Doamne, Doamne, ochii mei; spre Tine am nădăjduit, să nu iei sufletul meu! *(140:8)*
3. Izbăvește-mă de cei ce mă prigonesc, că s-au întărit mai mult decât mine! *(141:7)*
4. Fă să aud dimineața mila Ta, că la Tine mi-e nădejdea! *(142:8)*

CATISMA 20

ANTIFONUL I

1. Domnul este mila mea și scăparea mea, sprijinitorul meu și izbăvitorul meu! *(143:2)*
2. Dumnezeule, cântare nouă Îți voi cânta, din psaltire cu zece strune voi cântaȚie! *(143:9)*
3. Fericit este poporul al cărui Dumnezeu este Domnul! *(143:15)*
4. Mare este Domnul și lăudat foarte, și măreția Lui nu are hotar! *(144:3)*

ANTIFONUL II

1. Îndurător și milostiv este Domnul, îndelung-răbdător și mult-milostiv! *(144:8)*
2. Bun este Domnul cu toți, și îndurările Lui, peste toate lucrurile Lui! *(144:9)*
3. Aproape este Domnul de toți cei ce-L cheamă, de toți cei ce-L cheamă pe El într-o adevăr. *(144:18)*
4. Laudă Domnului va grăi gura mea și să binecuvânteze tot trupul numele cel sfânt al Lui. *(144:21)*